

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Львівський інститут економіки і туризму

**РОЗВИТОК ЕТНОТУРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених*

(2–3 березня 2011 р.)

Львів
2011

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Львівський інститут економіки і туризму

ББК 75.81

Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи : [Текст] : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів : ЛПЕТ, 2011. — 426 с. — 300 пр. — ISBN 978-966-2400-12-0.

У збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених висвітлюються проблемні питання пов'язані з теоретичним осмисленням концептуальних засад етнічного туризму та визначенням його місця у структурі видів туризму. Комплексно статті учасників конференції окреслюють сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку етнотуризму в Україні, визначають пріоритетні складові етнічного потенціалу в розвитку гастрономічного туризму, формуванні анімаційних програм і сувенірних брендів держави.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, фахівців сфери туризму, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Львівський інститут економіки і туризму:

- науковий відділ;
- кафедра соціально-гуманітарних дисциплін.

Львівська асоціація розвитку туризму

УПОРЯДНИКИ:

Бочан І. О. — ректор ЛПЕТ, д. е. н., професор, голова оргкомітету;

Муравська С. В. — керівник наукового відділу, к. і. н.;

Цимбала О. С. — завідувач музейного комплексу;

Василишин Т. М. — літературний редактор

Рекомендовано до друку
вченою радою Львівського інституту
економіки і туризму (протокол № 3 від 26.01.11)

ISBN 978-966-2400-12-0

© Львівський інститут
економіки і туризму, 2011
© Автори статей, 2011

ЗМІСТ

<i>Бочан І. О.</i> Вступне слово про етнотуризм	9
<i>Берест Р. Я.</i> Етнокультурні особливості українського Прикарпаття: проблеми та перспективи розвитку етнотуризму	12
<i>Дідович І. І., Дідович А. П.</i> Використання етнотуризму як один із факторів підвищення конкурентоспроможності українських туристичних компаній на міжнародному туристичному ринку	18
<i>Шикеринець В. В.</i> Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні (на місцевому рівні)	22
<i>Петранівський В. Л., Лисик А. С.</i> Етнокультурний і етнофестивальний туризм: теорія і практика	28
Секція 1. РОЗВИТОК ЕТНОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ	
<i>Матвійчук Т. Д.</i> Туризм як соціальне явище: теоретичні межі та практичні орієнтири	42
<i>Ворончак І. О.</i> Сталій розвиток вітчизняного туризму: актуальність, проблеми та перспективи	45
<i>Гулич І. І., Шикеринець В. В.</i> Зарубіжний досвід розвитку етнотуризму та можливості його застосування в Україні (на прикладі Франції)	52
<i>Бейдик О. О., Грешнякова Т. В.</i> Культура як складова туристського країнознавства	57
<i>Шандор Ф. Ф., Шериун К.</i> Культурний туризм як ефективний спосіб управління етноспадщиною визначеної території	62
<i>Муравська С. В.</i> Етнічний туризм: до проблеми визначення терміну	70
<i>Обозний В. В.</i> Соціально-економічні передумови розвитку етнотуризму у сільських регіонах України	75
<i>Дарчук В. Г.</i> Проблеми та перспективи розвитку зеленого (сільського) туризму на етнічних територіях України	78
<i>Чоренька Н. В.</i> Аспекти розвитку етнотуризму в містах	84
<i>Абрашкевічуте Т. О.</i> Соціально-економічні передумови розвитку етнотуризму в Автономній Республіці Крим	88
<i>Дарчук В. Г., Ковальова М. Г., Дейнеко К. І.</i> Перспективи розвитку зеленого сільського туризму на етнічних територіях кримських татар	95

УДК: 338.482:316

Матвійчук Т. Д.

Львівський інститут економіки і туризму

ТУРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ТЕОРЕТИЧНІ МЕЖІ ТА ПРАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

У статті автор пропонує можливі підходи до розуміння туризму як соціального явища. Представлено основні напрями теоретичного поля дослідження соціології туризму.

Ключові слова: туризм; соціальне явище; теорія; практика.

Актуальність питання про взаємозв'язок між теорією та практикою у сфері туризму полягає у тому, що саме від визначеності можливостей застосування досягнень науки у туристичній сфері залежить розвиток як туристичної галузі, так і професійна самореалізація майбутніх фахівців туристичної індустрії.

З іншого боку, варто дослідити чи є, і якщо є, то якою мірою, туризм явищем соціальним.

Соціальне явище — це такий елемент соціальної реальності, якому притаманний весь спектр соціальних властивостей та ознак, а також універсальні об'єктивні характеристики соціального світу та соціальних об'єктів [7, 437].

Слід зазначити, що туризм набуває ознак соціального явища лише за певних умов, і лише ставши явищем соціальним починає взаємодіяти з багатьма сферами суспільства.

Відповідно до проголошених тез Манільської конференції з туризму, котра відбулася ще 1980 року, туризм проголошено діяльністю, котра посідає вагоме місце у часопроведенні народів і безпосередньо впливає на соціальну, культурну, освітню, економічну та політичну сфери життя окремих держав і на їхні міждержавні відносини [4, 22].

Така інтерпретація вкотре доводить, що туризм як явище за своїми метою та функціями виходить далеко за межі звичайних пізнавальних подорожей. Поряд з категоріями вільного часу та відпочинку туризм можна розглядати як частину способу життя.

Надаючи туризму ознак соціального явища, варто розуміти, що існує певна кількість соціальних факторів, які обумовлюють напрям та інтенсивність розвитку туристичної сфери.

Туристична галузь в Україні знаходиться на стадії свого становлення, що вкотре підтверджує необхідність наукових пошуків.

Адже нові історичні обставини завжди спричиняють переважання суспільного інтересу до певного суспільного явища [6, 143].

Однак, розуміючи важливість наукової підтримки туристичної сфери, що знаходиться на етапі становлення, варто брати до уваги те, що найкращі наукові результати можуть бути досягнутими тоді, коли наукові пошуки проводяться у середовищі практичного функціонування туристичної індустрії. У цьому контексті дуже важливою є співпраця між науковцями, що розробляють методи дослідження туризму та виробниками і споживачами туристичних послуг.

Йдеться про те, що туризм як сфера та об'єкт наукового пошуку повинні розумітися та досліджуватися науковцями не лише в теоретичних межах, але і з розумінням практичних реалій розвитку цієї сфери соціальної реальності.

Адже «кожному історичному періоду розвитку науки притаманні особливі ідеали наукового осмислення дійсності» [5, 21].

Для дослідження туризму як соціального явища з урахуванням його теоретичних та практичних особливостей варто використовувати методологічний та інтерпретаційний інструментарій соціологічної науки.

Соціологія як комплексна наука про суспільство зосереджує особливу увагу на тих явищах, котрі набувають масштабів явищ соціальних, нагромаджуючи спеціальні знання в межах спеціальних та галузевих соціологічних теорій.

Відносно новий напрям соціологічної науки, яким є соціологія туризму розпочинає своє існування із накопичення теоретичної бази, яка повинна забезпечити понятійно-категоріальний апарат цього напрямку наукового пошуку. Тому значну увагу варто зосередити на розробці емпіричного інструментарію, який відповідав би специфіці дослідження саме туризму.

Але «... крім процесів диференціації науки, спостерігаються і зворотні — інтеграції» [8, 426].

Тому дослідження у сфер соціології туризму варто проводити, намагаючись охопити максимальну кількість можливих змінних та факторів впливу, проводячи пошук нових дослідницьких напрямків.

На думку К. Поппера, кризовий стан соціальних наук є наслідком їх намагань копіювати методи фізики однобічно розуміючи ці методи [1, 27].

Соціологічне дослідження туризму варто розпочинати з вивчення соціальних чинників, що можуть сповільнювати, чи прискорювати розвиток туристичної сфери. Таке вивчення дозволить збагатити поняттєво-категоріальну базу соціології туризму та виокремити ті терміни, які є справді важливими у формуванні подальших дослідницьких методик.

Варто також враховувати, що терміни стосуються не загальноживованої, а спеціальної лексики [3, 17].

Дослідження туризму як соціального явища повинно включати не лише семантичний, але і концептуальний аналіз.

Концептуальний аналіз відрізняється від семантичного аналізу. В той час, як семантичний аналіз передбачає врахування набору значень того чи іншого слова з його зв'язками та відношеннями з іншими словами, то метою концептуального аналізу є встановлення смислу, навколо якого групуються слова та знання [2, 6].

Результатом концептуального аналізу у соціологічних дослідженнях туризму є підвищення рівня відповідності між метою дослідницької групи та можливими варіантами одержаних результатів.

Не менш важливим є врахування того дискурсу, з яким пов'язана туристична сфера в Україні.

Відповідно до визначення С. О. Кубрявки, дискурс — це така форма використання мови в реальному часі, котра відображає певний тип соціальної активності людини [2, 12].

Дискурс є також фрагментом усної або писемної мови, котрий відображає соціальну, епістемологічну та риторичну практику групи, а також спроможність мови віддзеркалювати цю практику та впливати на неї [2, 13].

Дослідження дискурсу туризму дозволить зрозуміти, чим насправді є туризм для індивідів, груп, соціальних спільнот, і якою мірою це розуміння відрізняється від термінологічних визначень.

Література

1. Кисельов М. М., Деркач В. Л., Толстоухов А. В. Концептуальні виміри екологічної свідомості : Монографія [Текст] / М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов. — К. : Видавництво Паранан, 2003. — 312 с.
2. Кононенко В. Концепти українського дискурсу : Монографія [Текст] / Віталій Кононенко. Київ–Івано-Франківськ, 2004. — 248 с.
3. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові : Монографія [Текст] / Ірина Кочан. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. — 519 с.
4. Кузик С. Теоретичні проблеми туризму : суспільно-географічний підхід : Монографія [Текст] / Степан Кузик. — Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. — 254 с.
5. Маковецький А. М., Маковецький В. А. Наука і наукова діяльність як цінність : Монографія [Текст] / Адам Мефодійович Маковецький, Віталій Адамович Маковецький. — Чернівці : Рута, 2002. — 158 с.
6. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : Монографія [Текст] / В. М. Селіванов. К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2002. — 724 с.
7. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник. [Текст] / Укладачі: В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін. За заг. ред. В. М. Пічі. — К. : Каравела, Львів : Новий Світ-2000, 2002. — 480 с.
8. Шаблій О. Володимир Кубійович : енциклопедія життя і творення / Олег Шаблій. Париж–Львів : Фенікс, Українська академія друкарства, 1996. — 704 с.

Matviychuk T. D.

TOURISM LIKE A SOCIAL PHENOMENON: THEORETICAL SIDES AND PRACTICAL ORIENTATION

In the article author propouses possible approaches to the understanding of tourism like a social phenomenon. Basic ways of investigation in theoretical field of sociology of tourism are presented.

Key words: tourism; social phenomenon; theory; practice

СТАЛІЙ РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО ТУРИЗМУ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Обґрунтовано необхідність сталого розвитку вітчизняного туризму, з'ясовано загрози безвідповідального підходу до ведення туристичного бізнесу, проаналізовано переваги та проблеми становлення сталого туризму в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток туризму, фактори сталого розвитку, соціальна відповідальність туристичного бізнесу, кодекс відповідальної поведінки туристичного підприємства.

Туризм — одна з найбільших та найдинамічніших галузей світового господарства, що володіє потенціалом створення значних вигод для країн приймання туристів. Частка туризму у світовому ВВП у 2010 році становила приблизно 9,3 %, частка зайнятих — 8,1 % або 235 млн. 785 тис. чол. Експортні надходження від іноземних туристів у 2010 р. склали 6,1 % від загального обсягу експорту (1086 млрд. дол. США), інвестиції у розвиток туризму — 1241 млрд. дол. США [7]. При цьому всі зазначені показники за прогнозом Всесвітньої ради з подорожей та туризму мають тенденцію до зростання. А отже, зростає вплив туризму на всі сфери життя людей.

Однак основна увага урядів, бізнесменів та громадських організацій у сфері туризму зосереджується на збільшенні туристичного потенціалу країни (регіону, турцентру) з метою забезпечення економічного зростання. Це передбачає мінімізацію втручання в туристичну індустрію, скасування правил і норм, які можуть завадити її розвитку. На жаль, це справедливо, навіть коли мова йде про запобігання екологічним проблемам, захист прав місцевого населення, збереження культурних традицій.

Така ситуація характерна, перш за все, для країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, до яких належить і Україна. Зрозуміло, що загальнодержавні та місцеві органи влади в умовах високого рівня безробіття та занепаду обробної промисловості, а також наявності дешевої робочої сили і недоторканих карпатських ландшафтів, розглядають туризм як панацею від економічної кризи. Але світова практика доводить: у той час як туризм наповнює державну скарбницю, місцеве населення, переважно малозабезпечені та незахищені верстви, стикаються з новими проблемами, з порушенням їх прав у результаті туристичної діяльності. Серед найпоширеніших та найактуальніших загроз, які супроводжують у тому числі і розвиток туризму Львівщини, слід назвати:

- екологічні збитки, втрату доступу до природних ресурсів (пасовищні угіддя, ліси, водні об'єкти);
- комерціалізацію та експлуатацію народних звичаїв і традицій, природних та архітектурних пам'яток;
- виселення місцевого населення з земель, які відводяться під об'єкти туристичної інфраструктури;

**РЕЗОЛЮЦІЯ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«РОЗВИТОК ЕТНОТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»
(2–3 березня 2011 р., м. Львів, Україна)**

Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи» відбулася 2–3 березня 2011 р. у Львові на базі Львівського інституту економіки і туризму. Захід організовано за підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Львівської асоціації розвитку туризму.

Мета конференції — окреслити чіткий зміст поняття «етнічний туризм» та визначити його місце у структурі видів туризму; проаналізувати сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку етнотуризму в Україні; визначити пріоритетні складові етнічного потенціалу у розвитку гастрономічного туризму та формуванні анімаційних програм і сувенірних брендів держави.

У роботі конференції взяли участь молоді вчені — студенти та викладачі вищих навчальних закладів із Києва, Львова, Донецька, Івано-Франківська, Кривого Рогу, Тернополя, Ужгорода, Мукачова, Чернівців, Запоріжжя, Луцька, Харкова, Мелітополя, Рівного, Дрогобича, а також представники органів влади, громадських організацій та туристичних фірм; всього понад 100 учасників. Гостями заходу стали також представники Вищої технічно-економічної школи ім. кс. Б. Маркевича (Республіка Польща).

Згідно регламенту роботи конференції відбулося пленарне та 2 секційні засідання, на яких заслухано та обговорено понад 85 доповідей. Доповіді учасників висвітлювали широке коло актуальних питань, серед яких: теоретичні аспекти розвитку етнотуризму в Україні та світі, соціально-економічні передумови розвитку етнотуризму в Україні, українські етнотури як продукт діяльності туристичних фірм, національні риси у менеджменті готельно-ресторанної сфери, особливості розвитку гастрономічного туризму, формування анімаційних програм в етнотуризмі тощо.

Заслухавши та обговоривши доповіді, учасники конференції констатують: етнічний туризм характеризується потужним культурним і соціально-економічним впливом на розвиток країн, прибутковістю і динамічністю. Значною мірою поступ цього напрямку туризму викликаний новою хвилею розвитку постіндустріального суспільства і бажанням туристів повернутися принаймні на короткий час відпочинку у середовище тих громад, діяльність яких ще не була спотворена мінусами життя у мегаполісах, та наблизитися до свого етнічного коріння. З огляду на це туризм, в основу якого покладено етнічний потенціал, є перспективним інноваційним сегментом внутрішнього туризму в Україні. У той же час в науковій думці відсутнє чітке визначення терміну «етнічний туризм», що зумовлює неоднозначне його трактування.

Учасники конференції усвідомлюють, що етнотуризм як окремий вид туризму охоплює різні сфери діяльності — від презентації традиційної народної культури шляхом організації виставок-ярмарок, фестивалів, проведення майстер-класів майстрів декоративно-прикладного мистецтва тощо до форму-

вання соціально-економічної інфраструктури краю. У сучасних економіко-демографічних умовах саме цей вид туризму здатний реально допомогти малим населеним пунктам України вижити, адже вони своєю етнокультурною специфікою притягують до себе вітчизняного і зарубіжного туриста.

Учасники конференції визнають, що Україна має потужну ресурсну основу та значні перспективи для розвитку етнічного туризму зважаючи на розмаїтий етнічний склад населення. Проте розвиток цього виду туризму в різних регіонах держави має свої особливості. За умов раціональної державної політики та ініціатив місцевої влади можна інтегрувати такі ресурси і формувати атрактивні продукти етнотуризму в усіх областях України. Поряд з цим, етнотуристична галузь є специфічним і досить складним об'єктом державного управління. Етнічний туризм вимагає безпосереднього державного регулювання з метою підтримки пріоритетних напрямів туристичної діяльності, зміцнення матеріально-технічної бази етнотуризму, підвищення рівня життя громадян, створення додаткових робочих місць, збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, підвищення іміджу держави на світовому рівні.

З огляду на все вищесказане, учасники конференції рекомендують:

1. На державному рівні розробити Концепцію і затвердити відповідну Постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо розвитку етнічного туризму в Україні до 2015 року».

2. Створити Всеукраїнський інформаційно-методичний центр розвитку етнічного туризму (з філіями у регіонах).

3. Об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін: представників туристичного бізнесу, органів влади, освітніх та наукових закладів, громадських організацій навколо програми формування національного етнотуристичного бренду та його просування на міжнародному туристичному ринку.

4. Здійснювати активну рекламну інформаційну політику щодо популяризації розвитку етнічного туризму з орієнтуванням як на українських, так і на іноземних туристів.

5. Сприяти розвитку етнотрадицій та використання туристичних ресурсів провідних рекреаційних центрів Карпат, Закарпаття та Криму й створити подібні інституції в інших регіонах України (на прикладі окремих територіальних етнокультурних туристичних кластерів).

6. Активізувати діяльність національних обшин і громадських організацій в напрямку розвитку етнічного туризму на місцевому і державному рівнях.

7. Сприяти формуванню етнічних анімаційних програм та сувенірних брендів шляхом організації фольклорних свят і фестивалів міжнародного, національного, регіонального та місцевого масштабів, та надання державних субвенцій працівникам, зайнятих у сфері народних промислів.

8. Активізувати інноваційно-культурологічну діяльність державних музеїв, історико-культурних заповідників, музеїв під відкритим небом, приватних етнографічних музеїв.

9. Створювати сприятливі умови для використання потенціалу природоохоронних територій у процесі розробки етнотурів.

10. Розробляти українські гастрономічні етнотури як перспективні напрямки розвитку туристичних фірм з огляду на світові тенденції та попит серед туристів.

11. Залучати студентів ВНЗ туристичного профілю для збору етнографічних матеріалів у процесі виконання наукових досліджень.

12. Науковцям розробити та опублікувати підручники та навчально-методичні матеріали з етнокультурного туризму.

13. Оргкомітету конференції видати збірник доповідей учасників конференції.

Учасники конференції висловлюють щиру подяку адміністрації Львівського інституту економіки і туризму за якісний організаційний та науковий рівень проведення конференції.

*Ухвалено учасниками конференції
3 березня 2011 р., м. Львів*

РОЗВИТОК ЕТНОТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених

Матеріали подано в авторській редакції

Комп'ютерне верстання та дизайн обкладинки: *Василишин Т. М.*

Підписано до друку 01.06.11. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс Нью Роман».
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. **26,44**.
Наклад 300. Замовлення № 04-03/11.

Львівський інститут економіки і туризму
79007, м. Львів, вул. Менцинського, 8
Тел.: 8(0322)72-68-80, 8(032)294-95-78,
тел./факс: 8(0322)72-20-94,
e-mail: lebk@org.lviv.net
nviddil@i.ua

Друк ТзОВ «Компанія «Манускрипт»»
79008, м. Львів, вул. Руська 16/3
Тел./факс. (032) 261-51-00